

De Groote Schaesberg

In deze buurt is op het ogenblik de Groote Schaesberg (Grote Schaars) de enige boerderij waar nog een behoorlijke bouwkamp (bouwland) bij is. Alle andere oude boerderijen, zoals Holterbroek, Koerselman en 't Reusken hebben er allemaal grasland van gemaakt.

Naast Willem ten Velde, die in een kamer van de boerderij woont, en nog een beetje boert, woont op de plaats nu de familie Haarman, die kwam van Willems in Espelo. De oude Haarman kwam van de Spekschotte in Heeten. De Groote Schaesberg is thans eigendom van het Groote en Voorster Gasthuis. Het Groote Schaesberg moet al heel oud zijn. Het is reeds in de veertiende eeuw genoemd en was door de Bisschop van Utrecht als leengoed uitgegeven.

Ja, als die eeuwenoude balken, met eiken pennen en de in de vorige eeuw nog in gebruik zijnde vierkante smidsspijkers, ons eens de geschiedenis konden vertellen van het vroegere Groothuis of Spijker, zoals het toen heette.

Over de papenvervolgung in de tijd van de Reformatie, waar bloedige tonelen hierbij niet vreemd waren. Men kan zich daarbij afvragen of de vervolgers zich terecht leden van Christus Kerk noemden.

Over de geheime samenkomsten van Rooms Katholieken rond 1690 op de Groote Schaesberg. Dat ze de Priester (misschien wel door de achterdeur) zagen vluchten en dat diezelfde Priester in de grote vijver in Kleine Schaarsbos werd gedreven en (dit meldt het verhaal niet) misschien wel een jammerlijk einde vond.

En misschien nog over veel vroegere tijden, toen de bewoners bij volle maan naar het heilige woud togen.

Over de oude hofstede die daar eeuwen lang lag temidden der woeste heidevelden en hoogvenen.

Over alle eeuwen der Katholieke kerk, toen ze nog het miskoren aan de pastoor en koster gaven en raapolie of was voor de kerk.

Over de rumoerige eeuwen, toen de Fransen en later de Kozakken hier de baas speelden.

Over de latere vreedzamer tijden, toen de boer nog met zijn zoad naar de markt in Deventer reed, van de grote bouwkamp die eeuwenlang met de schapenmest en de humusrijke plaggenmest vruchtbaar werd gemaakt..

Zover de heugenis teruggaat is de Groote Schaesberg altijd een pacht of huurplaats geweest. Waarschijnlijk al vanaf de tijd dat in de veertiende eeuw zij als leengoed werd uitgegeven, want leengoed betekent huur- of pachtplaats.

De Kleine Schaars heeft naar alle waarschijnlijkheid ook bij de Groote Schaesberg gehoord, want in de vorige eeuw werd het nog een Heerengoed genoemd. Ze werd toen bewoond door de Bekking Heeren. Deze Bekking Heeren waren nog al ruwe klanten. Ze hadden eens op Kerstmorgen stobben gehakt om de kerkgangers te ergeren. Zij kenden natuurlijk geen eerbied, geen respect voor het Woord van God en zij bekeken het leven vanuit hun standpunt. Wij moeten ook zien door de ogen van Jezus Christus, dan zal voor ons allen gelden: "Zie, Ik maak alle dingen nieuw." Dan hebben wij eerbied voor elkaar.

In 1928 stond er de volgende advertentie in de krant: "Veiling van het landgoed de Groote Schaesberg, gelegen in de Gemeente Raalte, ten overstaan van de Notarissen N. Immink en C.J. ten Kate te Deventer."

De Groote Schaesberg was toen eigendom van de bekende firma Ten Have te Deventer. Koper van de Groote Schaesberg werd de huurder Ten Velde, voor f 90.000,--. Met de onroad (onkosten) erbij werd het een kleine f 100.000,-, wat toen in die tijd een heel bedrag was, maar de Ten Velde's hadden wel goed geboerd. Zij konden het wel redden. Het veld, met een stukje weiland, werd gekocht door Willem Ten Velde die er een boerderij stichtte. Hier woont nu G.J. Haverslag (van de Meu). Hij is getrouwd met Fieke, de dochter van Willem Ten Velde. De overige weide van het Schaarsveld werd gekocht door G.W.Aytink en M. Jeurlink, die er beiden een boerderij stichtten.

Van de allereerste bewoners op Groote Schaesberg weten wij niets. De eersten voor zover bekend, waren de Schiphorst's (de latere bewoners van Velderman), daarna kwamen er de Ten Velde's. Dit waren Teunisoom en Nameuie en een ongetrouwde broer Harmoom. Verder had je de Vader van Teunisoom, die heette ook Teunisoom en de Moeder Toniameuie.

De Groote Schaesberg was vroeger ongeveer vijfenzestig bunder groot, en grenst aan de Vlessendijk, de Hagelsteeg en aan de Kleine Schaars en Haarman (Tijs). Er was een grote kamp bij, waar ze in die tijd zo'n drie à vierhonderd vim rogge per jaar op verbouwden.

En dan was er nog de kleine kamp en de binnenvlesse en de buitenvlesse (weilanden), veel bos met dennen en eiken hakhout, en nog het middenbos, dat hebben ze later laten rooien. Er kwam nog een steen te voorschijn van zo'n meter lengte en een halve meter breed. Tunsoom die zei: "Hoe die doar terechte is e kommen zal wel altied een roadsel blieden." Ik weet nog goed dat Teunisoom ons de steen liet zien, die wellicht al eeuwen in de grond had gezeten.

Van het veld had de lanter (landheer) al een heel stuk laten ontginnen. Daarvan werd elk jaar gras verkocht en kon men er pinken inweiden (inscharen). Voorin het veld was een grote schoapekolk, daar werd ook de was in gebleekt.

Bij de Groote Schaars gingen ze vroeger veelal vrijdags naar de stad, want de Ten Velde's kwamen van vroeger achter Deventer weg. Als men naar de Groote Schaars ging kwam men door de brede eikenlaan, die recht op het huis aan liep. Op de deel met de eeuwenoude balken, was aan de rechterkant de koestal. Ze hadden toen al een stal met gemetselde gruppe en gierkelder. Dit had toen hier in de buurt nog niemand. Wij kinderen vonden het fijn om over de bunne (mestgang) achterlangs de beeste te kunnen lopen.

Ook hebben ze nog lang botter e kaand (boter gekarnd), dan moest het paard in het driefwark lopen. Dit drijfwerk konden ze ook aan de dorsmolen verbinden als ze wilden dorsen.

Aan de andere kant op de deel was de peerdestal met drie of vier paarden. Ze hadden ook nog twee echte Friese paarden, met die ene, de oale vulmeere (de merrie), daar varen (reed) Tunsoom altijd mee. Achter op de delIe was het bollenhok, waar altijd de grote bolle stond. Hij heette Cesar. Als Vader met de kow noa de bolle ging, moesten wij altijd mee om de koe aan te drijven. Voor op de deel hing de wan aan een spijker. Op de hilde stonden altijd een paar zoadschuven. Er bleven er nog wel eens mensen 's nachts slapen op de hilde (nachtsleupers). Opzij van het huis stond de varkensschuur met voorin het bakhuis. Verder was er een eendenhok en een kippenhok en nog een schuur. Opzij van het huis aan de andere kant stond in het bos ook nog een schuur. Vooraan aan de kamp stonden twee vierroeden zaadbergen. Achter de hof stond, en dit staat er nog, het iemenschouer, waar de kurve met bijen in stonden. Voor de deur lag een grote hof waar wij vaak beezen mochten plukken.

Nameuie en Mina hadden ook altijd een meid en een knecht.

Tunsoom en Nameuie waren nogal bevriend met Grootvader en Grootmoeder. Ik herinner mij nog dat ze bij ons kwamen met den krommen arm, zoals dat heette als ze kwamen met un krintenweggen. Dit was de gewoonte als er een kind was geboren.

Ook gingen Tunsoom en Grootvader veel naar elkaar toe en praatten ze veel over vroeger. Als ze er dan een borreltje bij dronken, kwamen de verhalen pas goed los. Ik hoor Tunsoom nog zo zingen:

*Koopt men een huis,
dan krijgt men stenen.
Koopt men vlees,
dan krijgt men benen.
Koopt men vis,
dan krijgt men graat,
maar jenever koopt men bij de maat.*

En dan praten maar over het weer. Als we maandagsmeuntje (nieuwe maan op maandag) hadden, was het helemaal mis, dat hadden de schippers op zee ook altijd gezegd. Een kring om de maan was niet zo erg als een kring om de zonne, en vandaar het gezegde:

*Een kring om de maan
die kan vergaan.
Maar een kring om de zon
daar schreien vrouw en kinderen om.*

Vroeger waren er zulke zware schoers (onweersbuien). Tunsoom vertelde dat ze een keer een nachtsleuper in de hilde hadden gehad. Tijdens een zwoar schoer hadden ze hem gevraagd of hij er ook uit wou komen, maar hij had gezegd: "Als het er van voren inslaat, ga ik ervan achter uit, en als het er van achter inslaat, ga ik er van voren uit." Zulke praat vond men vroeger zeer kwalijk, dat paste niet, want het was Gods weer. Men nam echter wel zijn maatregelen. In bed blijven liggen vond men wel helemaal verzoeking.

"Als er een bijzonne (weerteken) aan de Zuiderkant van de zon zat, voorspelde dit regen en aan de Noorderkant droogte", zei Grootvader. Als er een windoer (draaiwind) 's zomers uit het Zuiden kwam, kwam er regen, en uit het Noorden droogte. Grootvader zei: "Als het uit het Oosten regent, dan duurt het drie uur of drie dagen, of elf dagen. Als de specht lacht, komt er snel regen. Als de koe moeit (dan zetten ze de snuit op het grondholten en dan maar snuiven) krijgen we voel weer, ook als de zonne 's avonds in het nus krup (achter een wolkenbank) of als het meuntje zo op de rugge ligt, of 't margenrood zo rose schint."

Avondrood daarentegen voorspelde mooi weer. Morgenrood brengt water in de sloot, maar avondrood brengt mooi weer aan boord.

Tunsoom vertelde van misoogsten vroeger. Dat men erg afhankelijk was van het weer, als het in het voorjaar zo lang bleef hoalen (schrane weer met Oostenwind). Tunsoom zei dat ze dan een legge rogge hadden gedorst en wat had ie dan nog, twee vette vol zoad (rogge). Hij vertelde hoe zijn ouders vroeger achter Deventer woonden en vaak last hadden van hoog water. Dit was een keer zo erg geweest, dat ze de koeien in de hilde hadden moeten zetten. Daarna was het beginnen te vriezen. Ze hadden zo de bovenste achterdeur open kunnen doen en de schaatsen kunnen onderbinden. Ze hadden het over het toen ingevoerde en goedkopere Amerikaans spek, en het bevroren vlees uit Argentinië. Wat ze maar niet konden begrijpen, dat dit hier in nog bevroren toestand kon aankomen. Ze spraken over de invoer van de zondagswinkelsluiting. Tunsoom vertelde dat ze vroeger 's zondags na de kerkdienst waren uit de winkel meebrachten. Dat was niet zo heel veel, omdat ze het meeste vrijdags meenamen uit de stad.

De Schaarskeerls, zoals wij ze altijd noemden, waren zwoare keerls. Ze hadden ook alles groter dan normaal. Ik zie ze nog zo zitten, als ze op de keuken hun koffie opdronken, in die grote kommen. Als de koffie te heet was, werd ze in het schoteltje gedaan. Was ze dan nog te heet, dan even poesen (blazen). Op de Schaers ging alles in het groot. Men vertelde dat ze altijd met het paard een kasstobben hadden aangesleept. Dit was een stobbe die men op Kerstavond op het haardvuur legde. Die moest de beide Kerstdagen blijven branden.

Hun oudste zoon Teunis is later jachttopziener geworden voor Capadose op het Oostermaat en woonde waar nu Klijn Velderman woont. Hendrik Brinkman was toen tweede jachttopziener en woonde waar nu Tuitert woont (beiden aan de Oostermaatsdijk). Brinkman is later naar het Relae bij Heino gegaan.

De tweede zoon Jan is lange jaren zetteboer (bedrijfsleider) geweest in Aalst en is later nog weer op de Schaers geweest.

Herman woonde altijd op de Schaers. Hij had later nog zitting in de gemeenteraad en verschillende commissies, en in het bestuur van de boerenbond in Heeten, wat later na veel geharrewar de A.B.T.B. is geworden. Ook weidde hij veel vee, dat ze op de markten aankochten, zoals het hier nog niet gewone Friese vee, dat ze van Meppel en

Leeuwarden haalden. Ook deed hij veel aan inzate van gronden, en bleef er ook wel eens aan hangen zoals dat heet, maar dan gebruikte hij het voor vee weiden.

Herman wilde vroeger ook graag een fiets hebben. De fietsen waren toen net in opkomst.

Tunsoom wilde er niets van weten: "Wie hebt vroeger altijd e lopen, det kun ieleu ok wel", maar Herman had gezegd: "Ie konden vrogger kortbij blieven, as ie noa de meid wollen" (Kleine Schaars). Op het laatst had Tunsoom toegegeven. Johan en Willem kregen er ook een. Tunsoom moest niets van een fiets hebben. Ik weet nog dat Vader een keer de fiets bij de Schaars had staan, die hadden ze meegebracht van de Koude Markt in Deventer, toen Vader een gekochte pink moest leiden. Tunsoom zou de fiets even naar ons brengen, aan de hand natuurlijk, maar Tunsoom zei: "Det ding stund altied dwars vuur mie op de pad".

Johan was meestal bij huis, en was het meest de boer, maar hij kon ook zo best timmeren. Ik heb gezien hoe hij een schuur had getimmerd, en hoe hij wagenladders had gemaakt, als een beste timmerman. Tunsoom en Nameuie wilden op een keer op een vrijdag naar de stad. Johan moest eerst de assen van de kleedwagen smeren. Toen Tunsoom en Nameuie een uurtje weg waren, kwam Johan in de schuur, en zag tot zijn schrik dat hij vergeten was de moeren en de lunzen weer voor de naven van de kleedwagen te doen, zodat het rad er af kon lopen. Wat nu gedaan, Johan nam de moer mee en liep er mee richting de stad. (Fietsen kon hij toen nog niet). Hij dacht niets anders als dat de wagen onderweg ergens aan de kant stond, maar neen, de kleedwagen stond gewoon in de rij op de Brink in de stad. Johan draaide gauw de moer voor de as en wilde weer onopgemerkt verdwijnen. Maar of het zo wezen moest, hij kwam hij de lanter (landheer) tegen en na even met hem gepraat te hebben ging Johan op huis aan.

Tunsoom en Nameuie gingen, zoals ze wel meer deden, 's middags bij de lanter koffie drinken, en die zei: "Ik heb Johan ook al gesproken." Tunsoom en Nameuie zeiden: "Det kan neet, Johan is bie huus." "Nou, maar ik zou Johan niet kennen", had de lanter gezegd. Tunsoom en Nameuie wisten niet wat ze hier van moesten denken. 's Avonds in huis moest natuurlijk wel aan het licht komen wat Johan in de stad deed. Tunsoom zou in het vervolg wel kijken eer hij weg ging of de moeren en lunzen voor de naven zaten. Willem, de jongste, ging altijd met de peerde umme en was soms hele dagen op de kamp aan het bouwen (ploegen) en is de enige die nog op de Schaars woont.

De oudste dochter, Hanna, was getrouwd met Van den Berg. Ze hadden een smederij in Hengelo. Ze kwamen altijd met de trein naar Dijkerhoek en dan haalden Schaars ze op met het keurke (karretje). De jongens van Van den Berg kwamen in het voorjaar altijd op de Schaars kiefteneier zeuken en zeiden dan ze tegen ons: "Ak er un nus vol veene, zul ie der ene met hebben".

Van den Berg had eens verteld, dat bij hun toen altijd de melkboer kwam met een hond voor de kar, en dat die hond 's avonds altijd bij hun had gelopen. "En det begun mie te vervelen, en ik num un weendbuks (windbuks) en paf ik schutte um vuur de k... en 's aanderdaags kon de melkboer met geweld den hoond neet bie ons binnen kriegen, en zee wat den hoond toch mekeert (mankeert), mar ik wust wal."

Toos was getrouwd met Cellarius en woonde in Colmschate. Toos is verleden jaar honderd jaar geworden. Ze hadden café en winkelbedrijf.

Riek was gehuwd met Tone Klein Nalent. Ze hebben in Epse op een boerderij gewoond. Riek is twee jaar geleden op 96-jarige leeftijd gestorven.

Mina, de jongste dochter, heeft altijd tesamen met Herman en Johan op de Schaars gewoond. Ze was altijd druk met de varkens en kalveren, en in het bijzonder met de biggen. Zij hadden in die tijd van die bijzonder mooi gekleurde, zwarte, zwartbonte en roodbonte, en driekleurige varkens. Aan de driekleurige was ze bijzonder gehecht. Zo erg, dat een motte (zeug) die voor de huisslacht was bestemd, toen het er op aan kwam, ze er toch niet toe kon komen om die zelf te gebruiken. De motte werd verkocht en een andere weer gekocht en geslacht.

In die tijd hebben ze bij de Schaars nogal wat bos uut loaten maken (rooien) door Gerrit Steenhagen. Hij sliep daar 's nachts in de hilde, met zijn vrouw. Zij werd ziek en moest naar het ziekenhuis. Gerrit ging daar een enkele keer naar toe, want hij moest lopen. Toen hij op een zondag weer in het ziekenhuis kwam, vertelde men hem dat zijn vrouw

overleden en reeds begraven was. Ze zouden ook wel niet weten waar ze Steenhagen, die altijd zwervende was, moesten bereiken met enig bericht.

Steenhagen heeft later bij ons ook nog een wal met stobben gerooid, tussen het Busken en Reusker Nieuwe. Hij was wel een goede arbeider, maar 's zondags voormiddag ging hij via de Vlesse en de Hagelsteeg op de Zandbelt aan, met het hondje dat hij altijd bij zich had. Maar op een zondagavond kwam het hondje alleen terug. Later hoorden wij dat hij teveel had gedronken.

Hendrik en ik gingen vroeger nog wel eens met vele anderen mee met Schaerslanter op de jacht als drijvers in de bossen om de Schaers. 's Middags kregen wij dan spekpannekoek en een paar borreltjes. Het was altijd een mooie dag, maar dan was je 's avonds wel moe van al dat sjouwen door de bossen. Zo kan ik mij dit allemaal nog zo goed voorstellen zoals het toen was, daar in die bossen, waar ze alle winters rijzen maakten. In het voorjaar was er publieke houtverkoop in Heeten. Die houtverkopen zijn allemaal verleden tijd. Men zegt nu wel eens, dat behalve de beste soorten hout, men het nog niet weg kan geven. Hoe heel anders dan vroeger, toen schreeuwde men bij een houtverkoop tegen elkaar op.

Maar anders is er op de Groote Schaesberg niet zo veel veranderd. Het is nu eigendom van het Gasthuis. Maar al die bossen zullen wel net zo blijven als in de tijd, toen wij er wel eens stilletjes inslopen om wilde eendeneier te zoeken.

Wel anders is het op de Kleine Schaars. In mijn jongensjaren stonden er nog de grote palen bij de oprijlaan aan de oude postweg, waar de Bekking Heeren met de koets inreden, en was er nog de bosvijver. In die jaren is er ook een vreselijk ongeluk gebeurd. Toen op een vrijdag de Heeren naar de stad waren, was de knecht zijn jachtgeweer aan het poetsen (stropen deden de meeste boerenknechts) toen het afging en de meid, die aan het varkensvoeren was, dodelijk trof. De knecht, zich geen raad wetende, had haar op bed gelegd en had de wond gewassen. Merkend dat alles vruchteloos was, wilde hij in radeloosheid zich in de vijver verdrinken, maar schrok hier toch voor terug en liep weg. Na zich vijf dagen in de bossen te hebben schuilgehouden, werd hij door Grootvaders broer Berend, die Koningsjager (jachtopziener) op Schoonheten was, ontdekt. Hij was geheel verzwakt, want hij had al die tijd geen eten gehad. Hij had eerst nog willen vluchten, maar Berendoom had hem gerustgesteld en meegenomen en eten gegeven, en gezegd dat hij niet bang moest zijn, dat ze hem zoveel mogelijk zouden helpen. Of hij nog wat straf heeft gekregen weet ik niet, maar wel dat hem geen moord ten laste werd gelegd.